

Onafhankelijke vakbeweging in Polen

"Geen vrijheid zonder Solidarność!"

"Danzica, Danzica!". Vele duizenden stakende en demonstrerende FIAT- arbeid(st)ers skandeerden begin jaren tachtig in Turijn luidkeels de naam van Gdansk. In deze poolse havenstad werd in augustus 1980 Solidarność geboren. De arbeid(st)ers bij Fiat vonden inspiratie bij de strijdbare en demokratiese massabeweging Solidarność. Maar Solidarność had niet alleen een uitstraling naar Italië. Over de hele wereld - tot aan Brazilië en China toe - reageerden strijdbare mensen enthousiast op de gebeurtenissen in Polen. En andersom waren in heel Oost-Europa de burokratische machthebbers als de dood dat de vonk van de vrijheidsstrijd van Solidarność zou overslaan op hun eigen land. Toen de afgevaardigden op het eerste en enige nationale kongres van Solidarność een oproep deden aan de arbeiders en arbeidsters in Oost-Europa om zelf ook vrije en onafhankelijke vakbonden op te richten, sloegen bij alle burokraten de stoppen door. De poolse arbeid(st)ers werden in de oost-europese pers overladen met klassiek-stalinistische scheldpartijen, zoals 'CIA-agenten', 'anti-socialistische provokateurs', en dergelijke.

blad. Er werd 'ingebroken' op programma's van de poolse radio en televisie. Er werden stakingen en demonstraties georganiseerd, ondanks de staat van beleg die de militair-burokratische diktatuur van de poolse kommunistiese partij had ingevoerd.

Jaruzelski antwoordde niet alleen met harde repressie en met forse prijsstijgingen, maar ook met pogingen om een deel van de achterban van Solidarność te lijmen. Daartoe werd een nieuwe staatsvakbond opgericht, de OPZZ. Die lijmpogingen van het regiem hadden weinig succes, ondanks de privileges die het lidmaatschap van de OPZZ biedt.

Nieuwe generatie

De ondergrondse arbeidersbeweging heeft het de afgelopen jaren niet makkelijk gehad. Daarin hebben vele factoren een rol gespeeld. De zware economiese en sociale crisis, die tot grote armoede heeft geleid bij een aanzienlijk deel van de bevolking. De voortdurende repressie van de kant van de machthebbers. De meningsverschillen in de leiding van Solidarność en het gebrek aan initiatief en perspectief van hun kant.

Dit jaar zien we weer een sterke opleving van de sociale strijd in Polen. Arbeid(st)ers en studenten hebben dit jaar al twee keer op grote schaal stakingen en bedrijfsbezettingen georganiseerd. Het blijkt dat Solidarność nog lang niet dood is.

De belangrijkste leus in de acties is nog steeds: "Geen vrijheid zonder Solidarność!". De arbeid(st)ers beseffen nog steeds maar al te goed dat zij hun eigen onafhankelijke organisaties nodig hebben om de crisis en uitzichtloosheid van de poolse maatschappij te kunnen bestrijden. Een nieuwe generatie jongeren komt in verzet. Niet alleen tegen de armoede en onderdrukking, maar ook tegen de bewapening en tegen de angstaanjagende milieuvervuiling.

Gekozen stakingskomitees

Voordat we nader ingaan op de actualiteit in Polen, eerst nog even terug naar de jaren 1980 en 1981. Na de oprichting van Solidarność groeide de organisatie snel tot zo'n 10 miljoen leden. Omgerekend naar nederlandse verhoudingen zou dat een FNV van 4 miljoen leden betekenen. Maar Solidarność was en is moeilijk met een FNV of een CNV te vergelijken. Solidarność is niet alleen een brede vakbeweging, het is een brede sociale beweging. Soli-

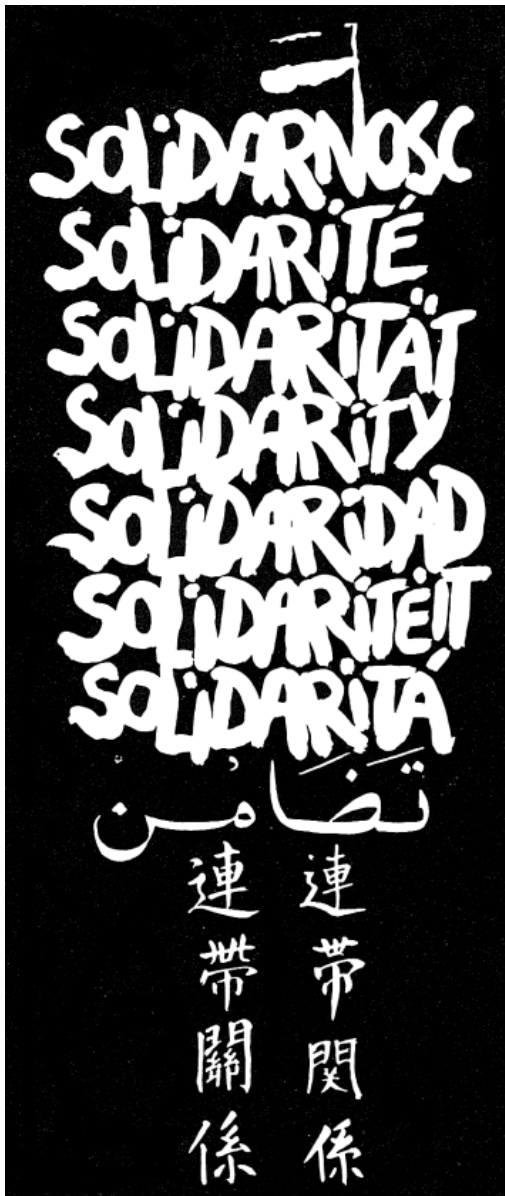
In Nederland had de enthousiaste en massale strijd van Solidarność ook invloed in de vakbeweging, al was dat minder dan in sommige andere landen. De naam van dit blad, Solidariteit, zou wel eens mede geïnspireerd kunnen zijn door Solidarność.

Buiten de wet gesteld

Op 13 december 1981 maakten de politie- en legereenheden van generaal Jaruzelski een eind aan het openbare en legale optreden van Solidarność, dat zestien maanden had geduurd. Honderden leden van de landelijke leiding van deze massa-vakbeweging kwamen achter de tralies. De beruchte speciale troepen, de ZOMO's, traden beestachtig hard op tegen arbeid(st)ers en studenten die zich verzetten. Daarbij zijn doden gevallen. De ZOMO's worden vaak gerekruteerd uit criminelen. Voordat zij op de bezette fabrieken, mijnen en vakbondskantoren werden afgestuurd, waren ze van de nodige alcohol voorzien. Niet voor niets worden de ZOMO's in Polen vaak voor Gestapo uitgescholden.

In 1982 werd Solidarność buiten de wet gesteld. Maar dat betekende niet het einde van de georganiseerde arbeidersbeweging in Polen. Ondergronds ging de strijd verder. De poolse bevolking heeft een zeer lange traditie van ondergronds verzet. Er werd een ondergrondse landelijke leiding gekozen.

Het kostte de autoriteiten vele jaren om de meest gezochte man van het land, Solidarność-leider Bujak, te arresteren. Zo goed en zo kwaad als het ging werd in de mijnen en op de bedrijven een ondergrondse vakbondsorganisatie opgezet. Er bleef kontributie geïnd worden. Ontslagen arbeid(st)ers kregen steun. Vele honderden illegale bladen en boeken werden er gepubliceerd, soms op zeer massale schaal als week-

damość is bovendien veel meer een politieke beweging. Dat hangt samen met de maatschappelijke verhoudingen in Polen. Solidarność heeft niet te maken met allemaal afzonderlijke ondernemers, in de meeste bedrijven, mijnen en instellingen is de staat de baas, dus ook conflicten op bedrijfsniveau zijn direkt een konfrontatie met de politieke macht, met het staatsapparaat. Dat bleek kort geleden weer eens overduidelijk, toen de regering aankondigde de Lenin-werf in Gdansk, één van de bolwerken van Solidarność, waar ook Walesa werkt, te sluiten.

Solidarność kwam in augustus 1980 niet uit de lucht vallen. De poolse arbeidersklasse was al enkele keren eerder in verzet gekomen. De bekendste jaartallen zijn 1956 en 1970. In 1968 kwamen de studenten in opstand. In 1976 was er nog de hard neergeslagen staking in de traktorenfabriek Ursus bij Warschau. Uit al die stukken strijd, die vaak bloedig werden onderdrukt, hadden de arbeid(st)ers lessen geleerd. In de jaren vóór 1980 was er al veel propaganda gemaakt voor onafhankelijke vrije vakbonden.

In de zomer van 1980 laaide de strijd weer op. Eén van de aanleidingen was, zoals zo vaak, de aangekondigde prijsverhoging, vooral voor voedselproducten. Dit keer gingen de arbeid(st)ers niet, zoals vroeger, massaal de straat op om te demonstren en een paar partijkantoren plat te branden. Want op straat waren ze een makkelijk doelwit voor de pantserwagens en mitrailleurs van leger en politie. Dit keer bezetten zij hun bedrijven. Overal in het land werden stakingscomitees gekozen, die op grote bedrijven bij elkaar kwamen om de acties te coördineren.

21 punten van Gdansk

Het belangrijkste centrale stakingscomitee zat op de Lenin-werf in Gdansk. De bevolking in die stad luisterde niet meer naar de autoriteiten en gehoorzaamde alleen nog het centrale stakingscomitee. Familie, vrienden en kennissen kwamen naar de poorten van de bezette werf om informatie uit te wisselen en om voedsel en kleren te brengen. Het centrale stakingscomitee stelde, samen met zijn adviseurs uit kerkelijke en intellectuele kringen, een eisenprogramma op.

Deze beroemde '21 punten van Gdansk' vormden de basis voor onderhandelingen met het regiem. In andere gebieden in Polen sloten arbeid(st)erscomitees zich spontaan aan bij de 21 eisen, zonder dat zij zelfs maar wisten wat daarin stond. Het onderlinge vertrouwen en de solidariteit waren groot. De bezetters dwongen de verraste partij en regering tot onderhandelen op de Lenin-werf. De belangrijkste en eerste van de 21 eisen was de erkenning van vrije vakbonden, onafhankelijk van de partij en van de ondernemers. Andere eisen waren ondermeer: waarborg van de eerbiediging van het stakingsrecht, eerbiediging van de vrijheid van meningsuiting, openbaarmaking van alle gegevens over de sociaal-economische situatie in Polen, verhoging van het basisloon, automatiese prijscompensatie, benoeming van de directeuren uitsluitend op grond van hun bekwaamheden en niet van hun lidmaatschap van de partij, voldoende krèches en kleuterscholen voor de kinderen van werkende moeders. Het was van het grootste belang dat de onderhandelingen tussen het centrale stakingscomitee, onder leiding van

Walesa, en de regering volledig in het openbaar werden gevoerd. Degenen die geen plaats konden vinden in de onderhandelingszaal, konden via luidsprekers op de werf de onderhandelingen rechtstreeks volgen. Een schitterend voorbeeld van arbeidersdemocratie. Uiteindelijk zwichtten de machthebbers voor de massale en radicale druk van de bevolking en tekenden zij de Akkoorden van Gdansk. Dat was niet alleen het sein voor de oprichting en snelle opbouw van Solidarność. Ook de studenten en de boeren richtten hun eigen onafhankelijke vakbonden op.

Groelend zelfvertrouwen

Het is onmogelijk om in het bestek van dit artikel de gebeurtenissen van 1980 en 1981 in Polen allemaal te bespreken. Solidarność groeide, zoals gezegd, snel uit tot zo'n 10 miljoen leden. De belangrijkste organisatievorm was niet een verticale beroepenstructuur, maar horizontale, regionale structuren. Daarvoor was bewust gekozen om de scheidslijnen tussen de verschillende beroepsgroepen, bedrijven en instellingen te doorbreken. Zo was het ook veel makkelijker voor de zwakkere groepen (gepensioneerden, mensen in het onderwijs en de verpleging, en dergelijke) om steun te krijgen van de sterkere groepen (de arbeid(st)ers in de grote bedrijven). Solidarność begon steeds meer controle af te dwingen over de economie en de arbeidsomstandigheden. Ze begon verkiezingen voor fabrieksdirecteuren te organiseren. In de mijnen ging het aantal ongelukken met sprongen omlaag, door de controle van Solidarność. Binnen en buiten Solidarność werden organisatiestructuren opgericht voor een democratisch arbeiderszelfbestuur van de economie. De georganiseerde bevolking ging de voedselbevoorrading controleren en organiseren. Arbeid(st)ers handelden rechtstreeks met de boeren, buiten de staatsorganen om. Ondanks de moeilijke omstandigheden heerste er een gevoel van zelfvertrouwen en vrijheid. Er werden alternatieven ontwikkeld voor een democratisering van de hele poolse maatschappij.

Illusies

Natuurlijk was het niet alles rozegeur en maneschijn. De partijburokraten waren nog steeds aan de macht. Zij hadden de controle over het leger, de politietroepen en de verbindingen. Er werd gesproken over een invasie van de Warschau(!)-pakt-troepen, zoals Hongarije en Tsjechoslowakije die eerder hadden meegemaakt. De meesten in de leiding van Solidarność hadden de illusie dat een duurzaam vergelijk met Jaruzelski & Co mogelijk was. In Solidarność was en is de invloed van de katholieke kerk groot. Dat is ook niet zo vreemd in een land als Polen met een lange katholieke traditie. De kerk is de enige organisatie die betrekkelijk onafhankelijk van het regiem kan optreden. De kerk is natuurlijk een ideologische tegenstander van de partij. Priesters hebben Solidarność gesteund, ook na december 1981. Popieluszko heeft dat met zijn dood moeten bekopen; hij werd vermoord door agenten van de staatsveiligheidsdienst. Kerken vormden een soort vrijplaats voor protest en waren in sommige gevallen schuilplaatsen voor illegale drukkerijen. Maar dit alles heeft ook veel negatieve gevolgen voor de arbeidersbeweging in Polen. De bisschoppen hebben veel invloed op een deel van de leiding van Solidarność, zoals Walesa. En de kerk heeft haar eigen belangen, waarvoor ze niet te beroerd is om het op een akkoordje te gooien met de generaals en de partij. Een anti-abortuskampagne van de kerk in 1981 vond steun binnen Solidarność. En aan de moeilijkheid om in Solidarność vrouwen te organiseren op hun eigen belangen en in eigen structuren, zal ook de invloed van de kerk niet vreemd zijn. Er heersten en heersen in Solidarność ook heel wat illusies over het economische en politieke systeem in het Westen. Sommigen zien voor de stagnerende bureaucratiese economie geen ander alternatief dan de 'vrije markteconomie'. En anderen denken dat Reagan en Thatcher werkelijk bondgenoten van de poolse arbeidersklasse zijn. Weer anderen zien in de parlementaire democratie van West-Europa de hoogst mogelijke vorm van democratie. Maar dit doet allemaal niets af aan het prachtige voorbeeld dat Solidarność de arbeid(st)ers in Oost- en West-Europa (en in andere delen van de wereld) heeft gegeven. Mensen die in Nederland een strijdbare en democratische vakbond willen opbouwen kunnen veel leren van de poolse lessen in strijdbaarheid, zelforganisatie, arbeidersdemocratie, arbeiderscontrole en solidariteit.

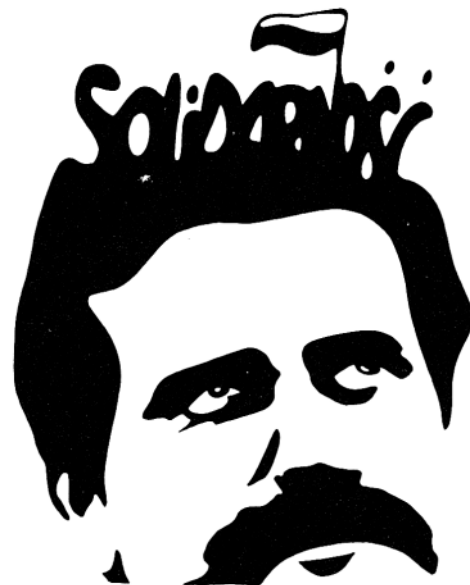
Diepe crisis

De nieuwe opgang van de arbeiders- en studentenbeweging in Polen begon vorig jaar november. Toen stemde de bevolking, tot verrassing van de autoriteiten maar ook van de leiding van Solidarność, in een referendum tegen de hervormingsvoorstellen van de regering. Solidarność had het referendum geboycot. Verbazend is het niet dat de bevolking tegenstemde. Want de 'hervormingen' van de burekrateken vooral prijsstijgingen en de kans op werkloosheid. Ze bieden geen enkel perspectief voor een verbetering van de sociaal-economische situatie van Polen. En prijsstijgingen zijn wel het laatste wat de poolse bevolking kan gebruiken. Sinds tien jaar is het crisis in Polen. De inkomensverschillen nemen toe, de armoede wordt steeds schrijnender. De afgelopen jaren zijn de prijzen al dikwijls met tientallen of honderden procenten gestegen. Veel mensen hebben een tweede baan nodig om rond te komen. Altijd is er weer schaarste en zijn er de lange rijen. Vooral voor mensen met een vast inkomen, zoals gepensioneerden, is het leven rampzalig. Oude mensen staan voor anderen in de rij, om er een paar centen bij te verdienen. De woningnood is gigantisch. Mensen moeten twintig of dertig jaar op een flat wachten. De gezondheidszorg takelt af. Ziekenhuizen hebben gebrek aan medicijnen en bedden. Het onderwijs zucht onder de bureaucratiese diktatuur en willekeur. De milieuvervuiling is ver-

schrikkelijk. Jonge polen verlaten het land om ergens anders een bestaan op te kunnen bouwen. De alcoholverslaving gedijt. De enorme buitenlandse schuld hangt als een molensteen om de nek van de poolse bevolking.

Nieuwe ervaring

Tegen deze hele situatie zijn dit jaar de arbeidsteers en studenten massaal in actie gekomen. De stakingen, demonstraties en bezettingen van april/mei en van augustus waren de grootste acties sinds de demonstraties op 31 augustus 1982, onder de staat van beleg. De arbeid(st)ers eisen niet alleen een betere levensstandaard, maar ook vakbondsvrijheid, autonomie voor de universiteiten en politiek pluralisme. Veel stakingen begonnen spontaan en breidden zich razendsnel uit. Soms gaven de autoriteiten toe met grote loonsverhogingen, soms reageerden ze met grof geweld. Dat laatste gebeurde bijvoorbeeld in de enorme staalfabriek bij Krakau. Voor het eerst sinds december 1981 traden de ZOMO's weer op op de bedrijven zelf. Het was opvallend dat op de Lenin-werf de staking het werk was van jonge arbeiders en niet van die van de generatie 1980-1981. Hun centrale leus was: "Er is geen vrijheid zonder Solidarność". Een ander opvallend punt was de solidariteit tussen de arbeid(st)ers en de studenten. De onafhankelijke studentenvakbond NZS is weer nieuw leven ingeblazen. Op de universiteit van Warschau kreeg de NZS er in korte tijd 2.000 leden bij. Succes is er ook voor

de 'Vrijheid en Vrede Beweging' (WiP).
Dienstplichtigen hoeven nu geen eed
van trouw meer te zweren aan het leger
van de Sovjet-Unie.

Andere tekenen van een opleving van
het zelfbewustzijn en de strijdbaarheid
in Polen zijn de oprichting - in november
1987 - van de PPS en kort geleden de
oprichting van een milieupartij. De PPS
is een radicale onafhankelijke arbei-
derspartij, of zoals ze zelf zegt "een
politieke partij van onafhankelijke vak-
bondsleden". Het regiem heeft deze
PPS al als een "dodelijke bedreiging van
de hervormingen" afgeschilderd. Een
mooi compliment voor de jonge partij.
De golf van stakingen en bezettingen in
augustus eindigde in een oproep van
Walesa om de stakingen te stoppen.
Dat kwam hem op de bedrijven op heel
wat heftige discussies en scheldpartijen
te staan. Walesa deed zijn oproep na
vage toezeggingen van de minister van
Binnenlandse Zaken, Kiszczak. Deze
had achter gesloten deuren (hoe and-
ers dan op de Lenin-werf in 1980!)
gesproken met Walesa en de bisschop-
pen.

Het aangekondigde ronde-tafelgesprek
tussen de autoriteiten en vertegenwoor-
digers van Solidarność laat op zich
wachten. De regering traineert de zaak
en gaat intussen rustig door met
'hervormingen' en met repressie. De
provokatie om de Lenin-werf te sluiten
laat zien wat de regering van plan is.
Solidarność krijgt haar legaliteit niet
terug in een onderhandelingsgesprek.
Solidarność zal in de mijnen en bedrij-
ven heroverd moeten worden.

De poolse arbeid(st)ers en studenten
moeten daarbij kunnen rekenen op
onze solidariteit.

*Rob Gerretsen,
1 november*